

"לא שיה לי עם אל"

עם הופעת קובץ שירי אנוילי דיקנסון

ב

הבא לתרגם שיריה של אמילי דיי קנסון — קשיים מרובים נערמים לפניי. עבודת תרגום לכשעצמה היא העזה ואומץ, על אחת כמה וכמה תרגום שיריה של דיקנסון. הקושי בתרגום יצירתה הוא: כיצד לשמור על היחיד הלשוני, שהוא פשוט כל כך מחד גיסא ומסובך בהרכבו התחבירי מאידך. היינו: שפתה פשוטה מאוד, כפי שצינונו ויומיומית, אלא שהסדר מילותיה, כלוחח תהבירה מסובך ואינו שגרתני. זהו הקושי הלישוני מאידך קיים גם הקושי הרחמי. הקצב בשירתה של דיקנסון הוא חלק נפרד ממהות השיר. קצבו הקליל מרונן את המשא האינטלקטואלי-רגשי הכבד העמוס בשורותיו, וזהו יחודו. הניגוד שבין התוכן הרציני והקצב הם זם התווים המחיידיים את שירתה של דיקנסון, לפיכך יש להקפיד ולשמור במתכונתו החדש-העבר, וכמובן אין להחעלם גם מהציור הדימויי ש' לעתים קשה להוריקו לשפתנו הואיל והוא נשאב ממעינות הזרים לא רק להבנת אלא גם אין לו מקבילות בשפתנו, והכוונה כאן לדימויים מהדימויים וממונחי הדת הנוצרית.

אליעזרה אייג בהקדמה לתרגום מעלה כמו, מבעיות קשיי התרגום יר מנחה אותנו בדרך תרגומה. היא כור תבת שמטרתה היתה בעיקר למסור את השירים כרוחם וכתוכנם תוך תשומת לב מיוחדת לצד המוסיקלי, שנראה לה כגורם בעל חשיבות ראי שונית. לפיכך, היא מוסיפה, סטחה לעיתים מן הדיוק המילולי כדי לשמור על רוח השיר.

ואמנם מעניין להשוות כמה בתים מתרגומה של אליעזרה אייג לתרגום בתים אלה על ידי ראובן אבינעם. בעוד כפי שצינונו אליעזרה אייג מת' כוונת בעיקר לשמור על רוח השיר וקצבו, הרי ראובן אבינעם נצמד יותר אל הדיוק המילולי. דיוק זה מרחיקו לעתים מן הקלילות והפשטות שאותם השתדלה להחזיק אליעזרה אייג.

הלוקח חלק בעולמנו כהר זכים. היא אמנם מעולה לא שוחחה עם אלוהים ולא הגיעה עד מרומי השמים. אך יודעת היא את המקום ומכירה שם כל עצם כאילו מפת השמים פרושה לי פניה. "לא שיה לי עם אל / לא באתי במרומי / אבל אכיר את המ' קום כעל מפה כל קו". או "עליתי שמימה / עיר קטנה / מנחת כדכד / גלופה בפלומה". קשריה עם האלוהות ועם השמים הם הדוקים כקשריה עם מראות הטבע הנגלים לעין, ואף כי לעיתים מאבדת היא במשקה עמם שמה שלה הרי הקשר קיים. "השמש אך תשקע יקרא האל / את מלאכיו לעלות / אבד לי מלאכי אחר משקה הכתר".

עולמה של דיקנסון אינו יודע גם את התחומים שבין חיים ומוות. הנצה הוא המשך לחיים הארציים. אולי ישנו חדלון פיוזי אולם ההמשכיות הרוחנית קיימת לעד. הנה היא שוכנת בקברה ודוברת עם הקבר השכן. דיבוריהם הם פיוזיים לפיכך היא יכולה להמשיך בהם עזי שהאזוב אוכל את שסחיה "וכך קרובים בדמי הליל / שוחחנו בין קירות / עד האזוב כסה שפתינו / שמנו אות על אות". אולם היותה הרוחנית קיימת, ובשיר אחר, בו היא מוות בא לקחתה כמרכבתו והוא מביי אה לבית דמוי תלולית של אדמה (הקבר). הרי היא שוכנת בו יובלות הנראים לה קצרים מיום אחד. נקפו יובלות אך הם דומה / קצרו מיום יחיד / בו לי נגלה כי פני סוסי / לארץ הנצחית". או "היות אבודה, ואך גושעתי / לחוש העולם בעברו / אך אזרתי כוחי להשתער על הנצח".

ג'ונסון מצטט מדבריה של אמילי דיקנסון, האומרת כי ברצונה להשאר תמיד ילדה. האם אלה מאויים לבריחה מהמציאות. להתעלם מהחיים? ג'ונסון סובר אחרת: אין זאת אמרת שהיא רוצה לברוח מהמציאות, אומר ג'וני סון. היא קותה שהיא לא תאבד את הכוח בראיית דברים של רעננות ופליאה ילדותית. ואמנם על ראייה ראי שונה, אישית כל כך שומרת אמילי

לפני זמן מה יצא קובץ תרגומים משיריה של המשוררת האמריקנית אמילי דיקנסון בשם "עושר עצב" (הוצאת עקד). הרגמה שירים אלה אליעזרה אייג. שיריה של אמילי דיי קנסון הוצגו לפנינו עד כה בעברית, אך ורק במסגרת של אנתולוגיות: "מבחר שירת אמריקה" בתרגומו של ראובן אבינעם, "לוח האוהבים" בי עריכת לאה גולדברג, ואילו עתה, לדא-ונה, אנו מעיינים בספר שירים המתיחד אך ורק לשיריה.

שירתה של אמילי דיקנסון היתה תופעה מענינת ומיוחדת במינה בי עשרות האמצעיות של המאה ה-19. משוררת זו המסוגרת בהליכותיה, מצניעה ומתחמקת מפרסום שיריה ה' עלתה בכתיבתה דפוס שירי, אישי מאוד מצד התימטיקה שלו, בהרכבו הלשוני ובקצבו. שירת הימים ההם מן המאה ה-19 הפגינה שירה רומנטיט מעורפלת, סימבולית, בדרך מליצית ומתייפסת ואילו שירתה של אמילי דיקנסון מדברת בלשון היום יום, מילותיה קשוטות ומדוייקות, קצבה קליל ומתרונון בשפע דימויים ציוריים חיים. העוסקים בתולדות ה' ספרות מתיחסים לשירתה כמבשריה של אמני התנועה האימזיסטית שקמה לאחר דיקנסון בסוף המאה ה-19, בי אירופה ובאמריקה שחיי שירתה של דיקנסון היו גם מסימני ההכר של יצירתם.

על אמילי דיקנסון כאדם וכיוצר מרחיב את הדיבור תומס ה. ג'ונסון בספרו "אמילי דיקנסון". מתייבורו זה אנ למדים לדעת שאמילי דיקנסון נולדה והתחנכה במסצ'וסטס שבארצות הברית. (1830—1886). היא סייי מה בית-ספר תיכון ולאחר מכן סמינר למורים. חייה חלפו בחיק משפחה (היא נשאה לאיש) ואת שיריה היא כתבה כחכבא. היא התנגדה ל' פרסומם, ורק חמישה שירים מבין מאות רבות שכתבה פורסמו בחייה. עולמה של אמילי דיקנסון היה מפונק ומסוגר, ולקחו בו חלק רק מספר ידידים שעל הרוב, היו אלה ידידים לעט כמו: הכומר צ'רל וודסוורס מ' פילדלפיה, המבקר תומס היגינסון וה' משוררת הלן ג'קסון. — שלושה עול' מוז היו לאמילי דיקנסון, מציין ג'וני סון בספרו, והיא היתה בהם בעשותה אותם ליסוד של כל דבר שחשבה ר' כתבה. היה זה עולם הטבע, דברים ויצורים, שהיא ראתה אותם והקשיבה להם וחשבה עליהם, עולם הידידות, והעולם השלישי הוא העולם הבלתי נראה הבלתי נשמע, שבו נמלך שובלו של הזוהר, ואמנם ביצירתה מתעלה דמות שלא מעלמא הדין, אלא כאורחת כואבת ועיוזבה הבאה מעז' למות רחוקים, ואגב אורחא היא מצי' צה אף אלינו, כך שבריאתה זו היא מאירה את עולמנו באור אחר, באבי' חנה שונה. עולמה של דיקנסון אינו יודע, למשל, את הסייגים שבין האחר הארצי ובין האחר השמימי. בשבילה הכוח האלוהי אינו כוח דמיוני שהדת האנושית יצרה אותו, אלא כוח טבעי

אליעזרה אייג:
שאל רכות: מה המיתך?
— היופי, פי לו שח.
— אותי אמת. אחות את לי.
השניים היינו הך.

לא שיה לי עם אל
לא באתי במרומי
אבל אכיר את המקום
כעל מפה — כל קו.

ראובן אבינעם:
דט שאלני מה הביא סופי
היפי — התשובה.
והאמת — סופי. ענה. הד הם.
הננו צמודי אחוה.
(לקוח מתוך השיר: על שם היופי בא מותי).
לא שהתי מעודי עם אל
רגלי ע. לא דרסה
אך מקומו מולי יהל
כעל מפה פרושה.

(לקוח מתוך השיר: לי זר מראה הים).

עלינו לקבל בברכה את מאמציה של אליעזרה אייג בהביאה לפנינו מיצירתה של אמילי דיקנסון שניכר היה שנגרע מקומה מאתנו, עד כה, בתרגום העברי; כך שכל הובב שירה אשר נבצר ממנו להכירה בשפתה היא, ידע להוקיר ולהנות עתה משיי רתו, לפחות בכלים עבריים.

דיקנסון לאורך כל שיריה, רגישותה וחדות הסתכלותה מביאים לנו את ה' שורות הבאות: "בשעות מנחה בתו' רף / יש קרן אור אחת / המעיקה ככובד / צלילי מזמור הדת". או האור טבע בעת סערה, העלים התירו עצמם מעצים / וגחו אל לב המרחב / חפן האבק את עצמו מזרועות / והשליך את הכביש מעליו".

יפה ברלוביץ